

відшкодування завданого збитку або усунення заповіданої шкоди як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п. 2 ч.1 ст. 66 КК) або призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом за вчинення особливо тяжкого, тяжкого або середньої тяжкості злочину (ст. 69 КК).

Ця стаття є закріпленням інституту медіації, як альтернативного способу врегулювання кримінально-правових конфліктів, в основу якого покладено посередництво у примиренні сторін. При цьому злочин має бути невеликої тяжкості. Крім того, винний обов'язково повинен примиритися з потерпілим та відшкодувати завдані збитки або усунути заповідану шкоду.

Як бачимо, чинне кримінальне законодавство України містить положення для застосування відновного правосуддя і це лише перший крок у напрямі запровадження цього механізму. Яскравим прикладом адаптації законодавства України до Європейського є прийняття 13 квітня 2012р. Нового Кримінального процесуального кодексу України.

Статтею 468 цього кодексу у кримінальному провадженні передбачено укладання угоди про примирення між потерпілим підозрюваним чи обвинуваченим.

Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого.

Укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Якщо суд переконається, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання.

Дослідження вказаного питання виявило цілий ряд проблем у запровадженні медіації, які потребують розробки та прийняття спеціального Закону «Про медіацію», внесення назрілих доповнень до чинних Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України.

Зокрема, визначення кола кримінальних справ по яких може здійснюватись відновне правосуддя, статусу медіатора, процедури медіації, встановлення строку процедури примирення, закріплення прав і обов'язків як самого медіатора так і сторін медіації, принципів здійснення медіації (добровільна участь, рівність сторін, їх самовизначення, незалежність, нейтральність, конфіденційність, толерантність, незалежність) тощо.

Практика країн Євросоюзу свідчить, що впровадження та здійснення медіації у кримінальних справах спрямована на розв'язання численних проблем:

- 1) реформування кримінальної юстиції;
- 2) впровадження процедури пробачії;
- 3) гуманізації та демократизації правової системи;
- 4) спрощення кримінального процесу;
- 5) доступності правосуддя;
- 6) підвищення рівня довіри та поваги до громадян суду, правоохоронних органів;
- 7) забезпечення прав і законних інтересів потерпілого та правопорушника;
- 8) профілактики злочинності та уникнення подальшої криміналізації осіб, що вчинили злочин у місяці позбавлення волі;
- 9) розширення сфери застосування відновних (примирних) процедур тощо.

З огляду на приведені є всі обґрунтовані підстави доповнити чинний Кримінальний процесуальний Кодекс України наступними положеннями:

1. доповнити ст 3 КПК України «Визначення основних термінів Кодексу» пунктом 27:

«Медіація – це процес, у якому потерпілий, підозрюваний чи обвинувачений за власною згодою і за допомогою третьої сторони медіатора, досягають згоди щодо відшкодування шкоди та примирення між собою.

Медіатор – це фізична чи юридична особа, яка допомагає потерпілому, підозрюваному чи обвинуваченому досягнути згоди щодо відшкодування завданої шкоди та примирення між собою.»

2. п.1. статті 469 КПК України «ініціювання та укладання угоди викласти в наступній редакції:

«Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним тчи обвинуваченим, захисником і предствником або за допомогою іншої приватної чи юридичної особи погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді).

3. Статтю 46 КК України викласти в наступній редакції:

«Стаття 46. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим.

«Особа, яка вчинила злочин за який передбачається максимальне покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років звільняється від кримінальної відповідальності на підставі угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим та повно відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідану шкоду»

4. Доповнити главу 35 «кримінальне провадження на підставі угод» КПК України наступною статтею 468 І.

«У ході кримінального провадження прокурор, а також слідчий суддя, суддя або суд за власною ініціативою та за згодою підозрюваного чи обвинуваченого і потерпілого може направити справу до організації, установи або приватного медіатора з метою проведення процедури медіації між потерпілим, підозрюваним чи обвинуваченим. Строк її здійснення – один місяць»

5. п.3 ст.469 КПК України викласти в наступній редакції:

«3. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо злочинів, що передбачають максимальне позбавлення волі на строк до п'яти років».

*Ченис Олеся Іванівна
к.ю.н., доцент кафедри цивільного права
юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНИМИ БАТЬКАМИ СВОЇХ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ТА ВИКОНАННЯ НИМИ БАТЬКІВСЬКИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

В українському сімейному законодавстві, а саме в ст.16 СК України закріплена норма про надання неповнолітнім батькам допомоги у здійсненні їх батьківських прав та виконанні батьківських обов'язків, тобто якщо мати, батько дитини є неповнолітніми, баба, дід дитини з боку того з батьків, хто є неповнолітнім, зобов'язані надавати йому допомогу у здійсненні ним батьківських прав та виконанні батьківських обов'язків. Поняття неповнолітніх батьків ним батьківських прав та виконанні батьківських обов'язків. Поняття неповнолітніх батьків вперше було введено в національне законодавство України з прийняттям Сімейного кодексу у 2002 році. Але відсутність законодавчого визначення даного поняття зумовлює проблеми під час практичного застосування деяких правових норм. Чітко не визначено, хто саме вважається неповнолітніми батьками: особи у віці до 18 років, чи лише з 14 до 18?

Чинне законодавство встановлює, що запис особи матір'ю, батьком дитини є підставою для надання неповнолітній особі за її заявою повної цивільної дієздатності. Згідно ч.2 ст. 35 ЦК України, надання повної цивільної дієздатності провадиться за рішенням органу опіки та піклування за письмовою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника, у разі спору — судом. Це правило встановлюється у зв'язку з тим, що особа не може бути зареєстрована як мати або батько дитини у ранньому віці. Така особа, володіючи здатністю мати дитину у біологічному сенсі, у психічному чи вольовому аспектах може не мати необхідних якостей для того, щоб виступати повноправним учасником цивільно-правових відносин. У випадку, якщо неповнолітні мати або батько не подають заяву про надання їм повної цивільної дієздатності, або якщо суд дійде висновку, що надання повної цивільної дієздатності не відповідає інтересам неповнолітніх батьків, обсяг їх дієздатності не зміниться. Таким чином вони і надалі будуть мати неповну цивільну дієздатність, обсяг якої визначено в ст. 32 ЦК України. Якщо неповнолітні батько та (або) матір перебувають у зареєстрованому шлюбі, то

у відповідності до ст.35 ЦК України вони набувають повної цивільної дієздатності. У випадку реєстрації шлюбу до народження дитини особа не повинна звертатися до органу опіки та піклування або до суду з заявою про надання їй повної цивільної дієздатності. З набуттям цивільної дієздатності у повному обсязі неповнолітня мати або батько вважаються повноправними учасниками цивільних правовідносин, у відповідності до ч.1 ст.30 ЦК України, вони здатні своїми діями набувати для себе цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатні своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання. Дієздатні неповнолітні батьки вправі укладати будь-які правові угоди в власних інтересах та інтересах своїх дітей. Згода батьків чи органу опіки та піклування в такому разі не потрібна. Неповнолітні батьки, які досягли чотирнадцяти років, мають право на звернення до суду за захистом прав та інтересів своєї дитини. Неповнолітні батьки у суді мають право на безоплатну правову допомогу.

У відповідності до ст. 156 СК України неповнолітні батьки мають такі ж права та обов'язки щодо дитини, як і повнолітні, і можуть їх здійснювати самостійно. Неповнолітні батьки, як і повнолітні, мають права на визначення прізвища, імені, по батькові дитини, на виховання дитини, на спілкування з дитиною, на визначення місця проживання дитини і відібрання дитини від будь-яких осіб, які незаконно її утримують. Неповнолітні батьки мають право і самостійно визнавати й оспорювати своє батьківство у судовому порядку, реалізуючи право на захист, передбачене ст. 18 СК. Неповнолітні батьки мають право зареєструвати народження дитини. У випадку, коли неповнолітні батьки не перебувають між собою у шлюбі, походження дитини від матері визначається на підставі відповідних документів, визначених п. 2 глави III Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затв. наказом Міністерства юстиції України від 18.10.2000 р. №52/5, а походження дитини від батька визначається за заявою матері та визнання дитини про визнання батьківства. Але, ч. 2 ст. 126 СК України передбачає, якщо заява про визнання себе батьком дитини подана неповнолітнім, орган державної реєстрації актів цивільного стану повідомляє батьків, опікуна, піклувальника неповнолітнього про запис його батьком дитини. У разі якщо повідомити батьків, опікуна, піклувальника неповнолітнього неможливо, орган державної реєстрації актів цивільного стану повинен повідомити орган опіки та піклування про запис неповнолітнього батьком дитини. Законодавець, наголошуючи на самостійності здійснення неповнолітніми батьками батьківських прав і виконання обов'язків, установлює й певні обмеження. Так, відповідно до ч. 4 ст. 217 СК України, якщо мати чи батько дитини є неповнолітніми, крім їх згоди на усиновлення, потрібна згода їх батьків [1, с.363]. Обмеження передбачені також у разі позбавлення неповнолітніх батьків батьківських прав. Це можливо виключно в випадках, якщо вони: не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; жорстоко поводяться з дитиною; засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

На нашу думку, практична реалізація положення про самостійне здійснення неповнолітніми батьками батьківських прав і виконання батьківських обов'язків навіть для неповнолітніх батьків, які досягли віку 14 років, є сумнівною, а для неповнолітніх батьків віком до 14 років - тим більше. Як зазначається в юридичній літературі, "неповнолітні батьки, по-перше, стаючи батьками та набуваючи повної цивільної дієздатності, самі не втрачають статусу дитини щодо власних батьків, а, по-друге, через свій вік вони не є ще досить морально та фізично зрілими для того, щоб належним чином здійснювати свої батьківські права та виконувати обов'язки. Крім того, такі особи, зазвичай, не мають достатньої кількості власних коштів для того, щоб утримувати дитину" [2].

Слід відзначити, що законодавцем чітко визначено, що обов'язок надавати допомогу неповнолітнім батькам у здійсненні їх батьківських прав та обов'язків, покладається на покладається саме на діда, бабу дитини, з боку того з батьків, хто є неповнолітнім. Тобто такий обов'язок не може бути накладено на когось іншого, в тому числі родичів. Що стосується безпосередньо надання допомоги неповнолітнім батькам у здійсненні їх батьківських прав та батьківських обов'язків, то І.В. Жилінкова звернула увагу на те, що в законі відсутнє визначення того, яку саме допомогу дід та баба повинні надавати

неповнолітнім батькам. Можна припустити, що допомога полягає у вчиненні дій фактичного характеру (прогулянки з дитиною, допомога в нагляді тощо). Якщо неповнолітні мати або батько не визнані повністю дієздатними, то їх батьки зобов'язані представляти їх інтереси, надавати згоду на вчинення ними правових дій та здійснювати інші дії, що передбачені законом (ст. ст. 32, 69, 71 ЦК України та інші). З.В. Ромовська вважає, що надання такої допомоги можна розглядати певною мірою як продовження обов'язку по вихованню дитини, але вже як матері або батька, через передання власного досвіду материнства та батьківства [3, с.38].

З іншого боку, враховуючи, що народження дитини в неповнолітнього здебільшого є наслідком недостатньої уваги з боку батьків, навряд чи варто очікувати від останніх належного виконання обов'язку щодо надання неповнолітньому допомогі у здійсненні ним батьківських прав і виконанні батьківських обов'язків. Натомість ст. 265 СК України передбачає обов'язок баби, діда утримувати своїх малолітніх, неповнолітніх онуків, якщо в них немає матері, батька або якщо батьки не можуть з поважних причин надавати їм належного утримання, за умови, що баба, дід можуть надавати матеріальну допомогу. Як вирішити питання в разі нездатності баби та діда надавати таку допомогу, СК України не визначає [2]. Л.В. Красицька вважає, що надання бабою, дідом дитини з боку того з батьків, хто є неповнолітнім, допомогі у здійсненні ним батьківських прав та виконанні батьківських обов'язків повинно відбуватися як шляхом вчинення дій фактичного характеру, так і вчиненням дій юридичного характеру, а для цього слід передбачити в СК України інститут помічництва з визначенням обсягу прав та обов'язків помічника, неповнолітніх онуків, якщо надавати допомогу в здійсненні прав та виконанні батьківських обов'язків неповнолітніми батьками, а орган опіки і піклування зобов'язаний призначати бабу, діда дитини з боку того з батьків, хто є неповнолітнім, помічником для них, оскільки належне здійснення батьківських прав неповнолітніми батьками дитини обумовлено складнощами об'єктивного характеру, тому що в силу ще свого фізичного та духовного розвитку, відсутності певного життєвого досвіду, неповнолітні батьки не можуть реалізувати свої батьківські права в найкращих інтересах дитини. Питання щодо здійснення батьківських прав, які не можуть за законом здійснюватися неповнолітніми батьками самостійно, щодо такої дитини повинні вирішуватися за згодою між помічником неповнолітніх батьків та неповнолітнім батьком (неповнолітньою матір'ю) дитини. Саме таким чином здійснено врегулювання даного питання в Сімейному кодексі Російської Федерації. Ст. 62 якого передбачає, що неповнолітні батьки що не перебувають у шлюбі, у випадку народження в них дитини та при встановленні їх материнства та (або) батьківства вправі самостійно здійснювати батьківські права по досягненню ними 16 річного віку. До досягнення 16 років дитині може бути призначений опікун, який буде здійснювати виховання разом з неповнолітніми батьками дитини. Розбіжності, що виникають між опікуном дитини та неповнолітніми батьками вирішуються органом опіки та піклування.

У зв'язку з тим, що поняття неповнолітніх батьків, та обов'язку надання їм допомогі з боку баби, діда в сімейному законодавстві України є новелами, дані питання ще потребують як додаткового законодавчого регулювання, так і наукового дослідження. Це є особливо актуальним в теперішній час, так як дане явище існує і потребує свого більш детального регулювання для ефективного здійснення захисту прав неповнолітніх батьків та їх дітей.

Використані матеріали:

1. Сімейний кодекс України : наук.-практ. комент. / [Жилінкова І.В., Антошкіна В.К., Дячкова Н. А., Москалюк В.Ю. та ін.] / за ред. І.В. Жилінкової, 2008. – 85с.
2. Ієвіня О.В. Поняття неповнолітніх батьків у сімейному законодавстві України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naiu.kiev.ua/chasopis/materials/26>
3. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний комен-тар.— [3-тє вид., перероб. і доп.] / З.В. Ромовська.— К. : Правова єдність, 2009. — 432 с.